

Miloš Bok – představitel současné české duchovní hudby¹

Kateřina Janíčková

Úvodem

Duchovní hudba (hudba s náboženským obsahem) byla v českých zemích vždy živá. Po roce 1989 vstoupila do své nové vývojové epochy a v oblasti tohoto žánru nastal tzv. boom. Významné místo mezi příslušníky mladší skladatelské generace zaujal Miloš Bok, jehož poslední díl oratorní trilogie *Apokalypsa v Kamenické stráni* byl vyhlášen Ochraným svazem autorským skladbou roku 2017.² Cílem následujícího textu je představit život, dílo, východiska a hudební řeč tohoto skladatele.

Životopis³

Miloš Bok se narodil 16. ledna 1968 v Praze. Odborné institucionalizované hudební vzdělávání zahájil na Pražské konzervatoři, kam byl v pouhých dvanácti letech přijat jako mimořádný talent. Studoval hru na klavír u Jaromíra Kříže (absolvoval ji v roce 1988), paralelně docházel na klavírní lekce k Josefu Pálečníčkovi na Hudební fakultu múzických umění v Praze, a stal se tak pianistovým vůbec posledním žákem. Zároveň studoval dirigování u Maria Klemense (1991–1993).

¹ Příspěvek vznikl za podpory MŠMT, grant IGA_FF_2016_033 „Osobnosti, druhy a žánry novější české a evropské hudby“ a IGA_FF_2019_006 „Ke specifikům české hudební kultury v 19. až 21. století“.

² Tj. na základě hlášení pořadatelů jako nejhranějšího skladatele vážné hudby v roce 2016. Autor neznámý, „Výroční ceny OSA znají vítěze,“ in *Ceny OSA* [online]. Dostupné na <https://www.cenyosa.cz/aktuality/vyrocní-ceny-osa-znají-vítěze/>. [cit. 15. 11. 2017].

³ Komunikace se skladatelem probíhala nejprve v korespondenční rovině, posléze byla přerušena. Skladatel však poskytl autorce studie autografy všech hlavních děl. Hlavním informačním se staly webové stránky (viz www.milosbok.com) a dále několik závěrečných prací, zejména: Milada Hamplová, „Duchovní hudba v díle Roberta Mímry a Miloše Boka“ (magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2003), Tereza Kobrlová, „Osobnost skladatele Miloše Boka“ (magisterská diplomová práce, Západočeská univerzita Plzeň, 2007), Jakub Stratílek, „Hudební řeč Miloše Boka v *Credus fidei moll* z hlediska křesťanských hodnot (magisterská diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, 2009), Janíčková Kateřina, „Duchovní tvorba Miloše Boka“ (magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2017).

Během těchto let Bok získal několik ocenění v národních i mezinárodních soutěžích, např. v roce 1981 se jednalo o první příčku v mezinárodní soutěži *Virtuosi per musica di pianoforte* Ústí nad Labem.⁴

Pedagogickou dráhu M. Bok započal v roce 1987, kdy začal vyučovat hru na klavír a hudební nauku v Kulturním středisku Tempo v Praze. O pět let později nastoupil jako varhaník do služeb plzeňské diecéze. Své sbormistrovské a dirigentské schopnosti uplatnil v Karlových Varech, kde řídil Dětský symfonický orchestr (1999–2016) a Karlovarský pěvecký sbor (2002–2011). Během několika posledních let navázal spolupráci s dalšími symfonickými a sborovými tělesy i hudebními interprety, z nichž uvedme například Kühnův dětský a smíšený sbor, Chor der Schwarzenberger Kantorei (spolupráce při nahrávání CD *Missa Solemnis* v roce 2008), hornistu Radka Baboráka, flétnistu Jaroslava Pelikána a další. V současnosti se Bok uplatňuje jako dirigent, sbormistr, pianista, varhaník v chrámech a pedagog základních a základních uměleckých škol. Se svou početnou rodinou (má sedm dětí) žije na faře v malé obci Močidlec v západních Čechách.

Tvůrčí a ideová východiska

Miloš Bok komponuje téměř výhradně duchovní hudbu. V tom spočívá jeho výlučná pozice mezi ostatními českými skladateli (nejen) své generace. Paralelu v Bokově výhradním zacílení na duchovní hudbu můžeme spatřit snad jen u brněnských autorů Františka Gregora Emmerta a Zdeňka Pololáníka. Naopak většina skladatelů, byť často „duchovně“ orientovaných, se profánní sféry ne-zříká. Připomeňme v této souvislosti například Petra Ebena. Dle autorky jeho monografie, Evy Vítové, tvořily Ebenovy duchovní skladby za totality zhruba 50 procent veškeré tvorby, po uvolnění poměrů v 90. letech pak 75 procent celkové kompoziční činnosti.⁵

Schopnost komponovat a tvořit považuje M. Bok za poslání, k němuž byl povolán. Hlavním cílem jeho hudby je upevňovat víru člověka v Boha.⁶ Otevřeně přiznává, že svou tvorbou směřuje k evangelizaci posluchačů. Svým dílem se také snaží o obnovu velikosti a krásy vážné hudby od 17. až do první poloviny 20. století. Naopak se netají svými antipatiemi k moderní, natož avantgardní řeči 20. století. Tvrdí, že ve 20. století, až na výjimky, nevznikla taková duchovní díla, která by na posluchače hluboce emočně působila.⁷ Je názoru, že moderní

⁴ Autor neznámý, „14. ročník 1981,“ in *Virtuosi per musica di pianoforte* [online]. Dostupné na <http://www.zuserandove.cz/virtuosi/cs/article/15-rocnik-1981/34/6/0>. [cit. 12. 2. 2017].

⁵ Eva Vítová, *Petr Eben, Sedm zamyšlení nad životem a dílem* (Praha: Baronet, 2004), 153.

⁶ Otakáro Maria Schmidt (režisér), *Bet Lechem – vnitřní domov*,“ in *Televize NOE* [online]. Dostupné na <http://www.tvnoe.cz/video/21>. [cit. 29. 1. 2017].

⁷ Renata Veselá, „Oratorium zazní dnes ve světové premiéře,“ *Mladá fronta Dnes* 12, *Mutace: Karlovarský kraj*, č. 125 (2001): 3.

umění 20. století existuje jen z důvodu institucionální podpory a není výsledkem komunikace mezi umělcem a publikem.⁸ Svůj konzervativní styl a tradicionalistická východiska komentuje těmito slovy: „Čerpám úplně ze všeho, ale co se týče konkrétního směru, snažím se naplňovat a rozvíjet odkaz, který zde byl přenechán minulými generacemi umělců. Tomu se říká „konzervativní přístup“. Nemíní se tedy něco bořit nebo bourat, ale spíše se to rozvíjí: vytváří se nové komentáře a nové úhly pohledu. Na druhou stranu se k tomu ale přidává všechno z moderní doby, co se k tomu přidat dá. Z toho by mělo vznikat ono soudobé moderní umění.“⁹ Za typické představitele „konzervativní moderny“, kterou je Bok ochoten respektovat, označuje Francise Poulence a Jeana Sibelia.¹⁰

Kompoziční styl Miloše Boka vychází zejména z hudební řeči pozdního romantismu. Skladatel otevřeně připouští, že z velkých skladatelských osobností minulosti jej nejzřetelněji ovlivnili tito představitelé: Ferenc Liszt, Richard Wagner, Edward Elgar, Antonín Dvořák a Johannes Brahms.¹¹ Co se týče starších slohových epoch, zaznamenáváme v Bokově tvorbě také postupy typické pro renesanční vokální polyfonii a barokní kontrapunkt.

Kromě silné víry v Boha a pozdně-romantické hudební řeči patří k východiskům Bokova hudebního stylu také silná inspirace přírodou. Autor má vztah k oblastem severních a západních Čech, kde prožil dětství, zjímal nad svým vztahem k Bohu apod.¹² Tak se některé kompozice přímo pojí ke konkrétnímu místu. To lze vysledovat jak z názvů celých skladeb (*Skřítkové z Křínického údolí a Apokalypsa v Kamenické Stráni*), tak z některých jejich částí (např. *Slavnost vstupu na Komáří vížku*, *Sen o mši v Růžové* atd.). Svým názvem jsou zajímavé čtyři fugy, jež nesou název vesnice a poštovní směrovací číslo podle toho, odkud pocházeli objednatelé těchto fug. Neméně poutavá je také použitá hříčka – jednotlivé číslice poštovního směrovacího čísla určují výšku intervalů a nula pauzu. Jedná se o díla: *Žlutická fuga na 364 52* (2002), *Dobřanská fuga na 334 41* (2003), *Pohledská fuga na 582 21* (2003) a *Starorolská fuga na 360 17* (2005).¹³

Kompoziční jazyk Miloše Boka stejně jako jeho vyostřené komentáře k současné hudební kultuře rozdělují posluchače jeho hudby do dvou skupin. Zatímco

⁸ Kamila Kozáková, „Dříve hudbu dělali všichni,“ *Úterský list* 4, č. 7 (2015): 6–10.

⁹ Robert Němec, „Očistec, na zemi a příchod Zdislavy,“ in *Christnet* [online]. Dostupné na http://www.christnet.eu/clanky/1724/ocistec_na_zemi_a_prichod_zdislavy.url. [cit. 10. 1. 2016].

¹⁰ Ibid.

¹¹ Tyto inspirace budou zkonkretizovány v podkapitole Charakteristika nejvýznamnějších děl.

¹² Marek Šulc, „Klasickou hudbu čeká nekonečná budoucnost – rozhovor se skladatelem Milošem Bokem,“ in *Blog České filharmonie* [online]. Dostupné na <http://blog.ceskafilharmonie.cz/rozhovor-se-skladatelem-milosem-bokem>. [cit. 10. 1. 2017].

¹³ Petr Živný, „Zazní varhany a člověk ví, že je Bůh...“ aneb o figurální hudbě, církvi, modernismu a nové evangelizace v Čechách,“ in *YouTube* [online]. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=d8g9WcIWU-A>. [cit. 2. 2. 2016].

ta první jej považuje za pokračovatele velkých skladatelských osobností minulosti, druhá jej označuje za eklektika.¹⁴ Skladatel připouští, že jako „osoba s vyhraněnými názory na liberální společnost“ nemá místo v oficiálních hudebních kruzích, a proto mu nezbyvá než se držet v ústraní.¹⁵

O síle osobnosti Miloše Boka však svědčí to, že v roce 1998 založil se svými přáteli Umělecké sdružení Elgar nesoucí přízvisko „společenství přátel Miloše Boka“. Zakládajících členů bylo celkem patnáct, kromě předsedy Boka k nim dále patřili Petr Válek (organizační funkce), Jaroslav Pelikán (skladatel a flétnista operního orchestru Národního divadla), Jaroslav Novák (skladatel a kytarista), Jean-Gaspard Páleníček (česko-francouzský spisovatel, překladatel a skladatel), Jiří Strejc (skladatel a varhaník), František Šterbák (skladatel, dirigent a klavírista), Zdeněk Müller (hobojista a šéfdirigent Státní filharmonie v Košicích, a dirigent opery Národního divadla), Václav Krahulík (klavírista), Miloslav Pelikán (tenorista Pražského filharmonického sboru), Aleš Dvořák (zvukový režisér), Přemysl Havlík (fotograf), Marek Zezulka (fotograf), Petr Jelen (básník, dramatik a violista) a Petr Postl (webmaster).

Členové sdružení sepsali manifest, v němž deklarovali, že smysl umění spočívá v oslavě Boha. Zároveň se přihlásili k „ochraně a rozvoji evropské duchovní tradice“.¹⁶ Signatáři tak veřejně vyjádřili podporu tradicionalistické a konzervativní hudební řeči Miloše Boka, kterou považují za legitimní projev svobodného tvůrčího ducha. Naopak odmítli veškeré modernistické a zejména avantgardní hudební tendence. Dokument podrobuje kritice také dobou „kulturní politiku“, systém odborného hudebního vzdělávání, postavení vážné hudby na konci 20. století apod.¹⁷ Je v něm ostře napadán „vládnoucí establishment“ a společenský „pozitivismus“,¹⁸ který ve svém důsledku negativně dopadá na kulturní dění. Postupem let někteří z členů sdružení od svých názorů více či méně odstoupili, nebo se s Milošem Bokem umělecky či lidsky rozešli. Přesto společenství existuje dodnes a občasné zajišťuje organizaci některého koncertního vystoupení.¹⁹

¹⁴ Z poslední doby připomeňme medializovanou kauzu ohledně nové verze české hymny, nebo polemiku, která proběhla mezi M. Bokem, Tůmou a jinými na portálu OperaPlus.

¹⁵ „Životopis,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/zivotopis.htm>. [cit. 5. 1. 2016].

¹⁶ Manifest Uměleckého sdružení Elgar. cit. in: Milada Hamplová, „Duchovní hudba v díle Roberta Mimry a Miloše Boka“ (magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2003), 50.

¹⁷ Ibid., 50–52.

¹⁸ Miloš Bok, poštovní korespondence, 26. 1. 2017.

¹⁹ Ibid.

Charakteristika nejvýznamnějších skladeb

Komponování hudby se věnuje Miloš Bok již od dětství. K prvním skladatelským počínům patřily symfonie a klavírní koncert, ale obě díla zůstala nedokončená. Fragmenty z *Klavírního Tiského koncertu* a *Vokovické symfonie* však později použil ve svých dalších dílech, zejména v oratoriích.²⁰ I přesto je patrné, že M. Bokovi nechyběla sebedůvěra a vnitřní přesvědčení o tom, že je k této práci povolán. Jak známo, mnozí skladatelé se ke kompozici symfonie odhodlávali až po mnoha letech vytrvalé kompoziční práce, vzpomeňme v tomto kontextu třeba na J. Brahmsa.

Bokovo první dokončené dílo *Missa solemnis* bylo zkomponováno a provedeno již v autorových 18 letech, tedy v roce 1986. Skladatel kvůli včasnému dokončení skladby odložil svou maturitu na září. Premiérové provedení provázely komplikace a skladatel byl kvůli němu podmíněně vyloučen z konzervatoře. Ostatní účinkující tvořili především jeho spolužáci, kterým byla udělena důtka. Skladba veřejně zazněla více než padesátkrát, v roce 1999 dokonce i v newyorské Carnegie Hall. Kompozice zpracovává všechny části mešního propria. Skladatel je charakterizuje jako cestu k pochopení podstaty světa. *Kyrie* má představovat tajemný začátek, *Gloria* zatím nepoznané vítězství, *Credo* svou komplikovaností vyjadřuje složitost hledání a zbylé tři části jsou postupným uklidněním. Závěrečné *Dona nobis pacem* nabízí pozitivní východisko z pozemského světa a vítězství ducha nad hmotou.

Strídání sólových, ansámblových, sborových a orchestrálních částí věrně sleduje strukturu slavnostní *Ostříhomské mše* Ference Liszta,²¹ která se stala autorovým kompozičním předobrazem. Kromě standardního obsazení²² je třeba upozornit na výrazný part varhan a uplatnění dětského sóla v závěru skladby.²³ Dílo o délce čtyřiceti sedmi minut je ve všech ohledech monumentální; velkoorchestrální instrumentace je podepřena zvukem varhan, faktura je velmi hustá, skladatel často uplatňuje tutti a dynamická rovina dosahuje maximální intenzity. Také vokální party kladou na pěvce velké nároky. Melodický materiál stojí na prvním místě. Bok je především melodik. Netají se svou oblibou A. Dvořáka, na jehož „originální českou melodiku“²⁴ touží navázat. Tematicko-

²⁰ „Symfonie (Vokovická symfonie),“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/8404.htm>. [cit. 10. 2. 2017].

²¹ „Missa Solemnis,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/8609.htm>. [cit. 10. 2. 2017].

²² Obsazení: 3 flétny, 2 hoboje, 2 klarinety, basklarinet, 2 fagoty, kontrafagot, 4 lesní rohy, 3 trubky, 3 trombóny, tuba, tympány, baterie, varhany, smyčce, smíšený sbor SATB, sóla SATB, dětské mezzosopránové sólo.

²³ Aleš Dvořák, Text k Bookletu CD *Miloš Bok Missa solemnis* (Praha, 1990).

²⁴ Jindřich Urban, „Dvořákův jubilejní rok v čínech a úvahách Miloše Boka,“ *Mladá fronta Dnes* 15, *Mutace: Karlovarský kraj*, č. 144 (2004): 4.

motivická práce se nese v duchu lisztovského monotematismu a motivických transformací.²⁵ V mnoha melodických postupech zaznamenáváme užití barokních rétorických hudebních figur, neobvyklá není ani práce s barokní sekvenční melodikou, využití průtahů a barokních kontrapunktických postupů.²⁶ Autor byl po premiéře díla často kritizován za „přeexponování“ jednotlivých hudebních složek. Jisté ústupky učinil během revizí této skladby, které proběhly celkem třikrát (1989, 1995 a 2005).

Pětatřicetiminutové *Credo fis moll* (2006)²⁹ představuje v Bokově tvorbě jistý mezník. Jak si správně povšimnul Jeana-Gaspard Páleníček, skladatel „v maximální zhuštěné podobě ... shrnul všechny své výrazové prostředky.“³⁰ Hudební řeč kompozice je oproti předchozím dílům podstatně progresivnější. Ve snaze o umocnění výrazu epického textu Credo tak kromě tradičních hudebních postupů, jež jsme charakterizovali u předchozích skladeb, se v této skladbě občas objevují disonanční plochy. Charakteristické pro toto dílo se stalo neustálé napětí a oscilace mezi tóninami C dur a fis moll jakožto vyjádření zápasu dobra a zla.³¹ Pro skladbu je typické také užití tzv. motetového stylu a s ním spojeného řetězení motivů, kdy jeden z hlasů spojuje polyfonní pasáže s další obvykle tím, že anticipuje její motiv. Dominantou kompozice je smíšený sbor.³² Způsob, jakým Bok střídá sólové pasáže se sborovými a orchestrálními ve všech sedmi částech skladby, opět věrně kopíruje Liszta, tentokrát jeho *Faustovskou symfonii*.

Za dosavadní vrchol Bokovy tvorby je považována volná trilogie oratorních skladeb pro sóla, dětský a smíšený sbor, varhany a velký symfonický orchestr: *Skřítkové z Kránického údolí* (1993), *Svatá Zdislava* (2001) a *Apokalypsa v Kamenické stráni* (2016). Tyto skladby – dle sdělení autora – obsahují autobiografické prvky a kromě oslavy římskokatolické církve jsou hloubáním nad životem a smrtí: *Skřítkové z Kránického údolí* vyjadřují skladatelův náhled na pozemský život, *Svatá Zdislava* představuje vztah života pozemského a posmrtného, *Apokalypsa v Kamenické stráni* je očekáváním apokalypsy.³³ Inspirací se autorem stala nedokončená trilogie E. Elgara *Apoštolové, Království a Poslední soud*. Přestože ani v oratorní tvorbě Bok v podstatě neopustil svůj pozdně romantický hudební jazyk, intenzivní snaha o vyjádření obsahu textu a umocnění jeho výrazu vedly autora k užití některých avantgardních prvků. Z nich stojí za zmínku například stylizace smíchu či křiku prostřednictvím aleatorních ploch. Naléhavého efektu autor v neposlední řadě dosahuje také zvukem oltářních zvonků.³⁴

²⁹ Obsazení: 3 flétny, 2 hoboje, anglický roh, 3 klarinety, basklarinet, 3 fagoty, 8 lesních rohů. 3 trubky, 3 pozouny, tuba, tympány, baterie, harfa, varhany, smyčce, sólo SATB, sbor SATB.

³⁰ Jean-Gaspard Páleníček, Text k Bookletu CD *Miloš Bok Credo fis moll, Hymnus k Duchu svatému, Snové koledy* (Praha, 2006).

³¹ Ibid.

³² „Credo fis moll pro sóla, sbor, varhany a orchestr,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/0603.htm>. [cit. 10. 2. 2017].

³³ Jean-Gaspard Páleníček, Text k Bookletu CD *Miloš Bok: Skřítkové z Kránického údolí* (Praha, 2012).

³⁴ Jean-Gaspard Páleníček, Text k Bookletu CD, *Miloš Bok Missa Missa brevis Es dur, Missa brevis Fis dur, Symfonické koledy* (Praha, 2004).

Oratoria vznikala zhruba s desetiletým odstupem. *Skřítkové z Krínického údolí* sestávají z 16 částí,³⁵ autorem textu je sám skladatel.³⁶ Obsazení je opět monumentální. Je založeno na užití dechových nástrojů, smyčců a varhan. Vokální složka obsahuje smíšený a dětský sbor a sóla.³⁷ Kompoziční jazyk se vrátil opět k pozdně-romantické hudební řeči. Jistou raritou je poklona, kterou skladatel skládá J. Brahmsovi v části nazvané *Evangelium podle Johannaese Brahmsa*.³⁸ Premiéra sedmdesáti dvou minutové skladby se uskutečnila 8. června 1993 v pražském Rudolfinu. U publika vzbudila značný ohlas, ať už v kladném či záporném slova smyslu. Zatímco v *Harmonii* byla premiéra zhodnocena poměrně kladně a celé provedení označeno za mimořádný umělecký počín,³⁹ Petr Kofroň provedení zhodnotil slovy: „Hudba, která Dvořákovu síň naplňovala, připomínala montáž akordických výplní, vystříhaných z partitur romantiků.“⁴⁰

První díl oratoria *Svatá Zdislava*⁴¹ je pojat natolik monumentálně, že se pohybuje až na samotném okraji proveditelnosti. V instrumentaci figurují opět ve velké míře především dechové nástroje, varhany, kytara a flétna sólo, vokální složka angažuje kromě smíšeného sboru a sólistů také dětský sbor.⁴² Dětský sólový hlas ztvárňuje nebeskou duši, která vítá další příchozí. Formálně se jedná o sonátovou větu. Premiéra proběhla 30. května 2001 v Plzeňské katedrále.⁴³ Druhá část oratoria⁴⁴ je celkovým pojetím odlišná. V použitém obsazení i kompoziční práci lze vysledovat úspěšnost jednotlivých složek a menší okázalost výrazu. V motivickém

³⁵ Části: *Prolog, Odpolední uvítání v Krínickém údolí, Díkůvzdání a pokleknutí před krásou údolí, Radost z očekávání večera, Příprava na noční modlitbu, Noční modlitba, Meditace nad Kamenickou Strání, Evangelium podle Johannaese Brahmsa, Preludium a chorál, Mysterium Svatého Kříže, Svítání a odchod duše skřítky, Slavnost přijetí smrti, Oslava otevřené cesty, Slavnost vstupu na Komáří vížku, Slavná vidina apokalypsy a Epilog.*

³⁶ Jean-Gaspard Páleníček, Text k Bookletu CD Miloš Bok: *Skřítkové z Krínického údolí* (Praha, 2012).

³⁷ Obsazení: pikola, 5 fléten, 4 hoboje, 4 klarinety, basklarinet, 4 fagoty, kontrafagot, 8 horen, 5 trubek, 3 trrbóny, tympány (2 hráči), baterie, varhany, smyčce, banda: 8 trubek, 8 pozounů, 2 tuby, oltární zvonky-tutti, kytara a flétna sólo, sbor SATB, sóla SATB, dětský sbor SA.

³⁸ Ve formě fugata zpívá sbor tato slova: *Neopisuj od Brahmsa! On posunul o šestnáctku! Opisuj, sláva Brahmsovi!*

³⁹ -pk-, „Zprávy“, *Harmonie* 1, č. 7–8 (1993): 17.

⁴⁰ Petr Kofroň, „Titán a skřítkové“, *Hudební rozhledy* 46, č. 8 (1993): 351.

⁴¹ Části: *Prolog, Duše v očištění, Mezi nebem a peklím, Radostné setkání andělů, Na opuštěných cestách severočeských, Modlitba malomocných, Nekonečná sláva Boha Otce, Slavné očekávání trpících duší, Dojetí a radost lidu po mši, Coda – sretta, Slavná vidina apokalypsy a Příchod Zdislavy do Jablonného.*

⁴² Obsazení: 5 fléten, 5 hoboju, 5 klarinetů, 5 fagotů, 8 lesních rohů, 5 trubek, 3 pozouny, tuba, tympány (2 hráči), baterie, banda (8 trubek, 8 pozounů, 2 tuby, mešní zvonky-tutti), varhany a smyčce, kytara a flétna – soli, sbor SATB, dětský sbor SA, sóla SATB.

⁴³ „Svatá Zdislava – oratorium 1. díl,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/0008.htm>. [cit. 12. 2. 2017].

⁴⁴ Části: *Prolog, Dětské odpoledne v Jablonném, Psalmus 147, Slavné rozjímání o smrtelné agónii, Sen o nebi, Finále – Smrt Zdislavy, In terra, In paradisum a Epilog.*

materiálu spolu však obě části korespondují. Celé oratorium sestává z 21 částí. Skladba byla premiérována v roce 2002 v Klatovech.⁴⁵ Bok vytvořil ještě klavírní verzi oratoria. Tu premiéroval v roce 2005 Václav Krahulík.

Obr. 3: Notová ukázka: *Svatá Zdislava*. Nekonečná sláva Boha Otce. Takty 298–299

Jednaosmdesátiminutová *Apokalypsa v Kamenické stráni* je vůbec nejdramatičtější a také nejdelší Bokovým dílem. Orchestrální i vokální složka jsou monumentální.⁴⁶ Partitura obsahuje 17 čísel.⁴⁷ Melodická složka vychází z témat, která autor použil ve svých předchozích dílech. Je zřejmé, že skladatel v tomto díle uzavírá jednu kompoziční etapu. Jak je napsáno v partituře: „(Tyto motivy) mají totiž zaznít naposledy.“⁴⁸ Autor v souvislosti s touto skladbou připouští, že se v něm pokouší o renesanci wagnerovského pojetí hudby a jeho konceptu Gesamtkunstwerku.⁴⁹ Wagnera Bok považuje za završitele vývoje hudby.⁵⁰ Dílo prezentuje 30 příznačných motivů, kinetická složka je rovněž komplikovaná. Velmi často dochází ke změně metra, autor se nebál sáhnout ani po méně obvyklých metrech; 9/2 či 5/2 takt není v této kompozici ničím výjimečným. Nalezneme zde také nespočet triol, sextol a nonol. Premiéra první části se uskutečnila 9. března 2016 v Rudolfinu.⁵¹ Provedení vyvolalo velmi protichůdné reakce. Luboš Stehlík kritizuje obecně Bokovu hudbu jako jednoduchou, s vědomými historickým návraty, které mohou být až eklektické. Samotnou skladbu charak-

⁴⁵ „Svatá Zdislava – oratorium 2. díl,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/0112.htm>. [12. 2. 2017].

⁴⁶ Obsazení: 2 pikoly, 3 flétny, 3 hoboje, anglický roh, 2 klarinety in Es, 3 klarinety in B, basklarinet, 3 fagoty, kontrafagot, 8 lesních rohů, 5 trubek, 4 pozouny, tuba, tympány 2 hráči, baterie, oltářní zvonky – tutti, 3 harfy, varhany a smyčce, sóla SATB, dětský sbor SA, sbor SATB.

⁴⁷ Části prvního dílu: *Prolog, Psalm 131, Opouštěná Kamenická Stráň, Pozdní sraz v Kamenické Stráni, Blouznění o dětských hrách ve Stráni, Slavné očekávání apokalypsy, Sen o mši v Růžové, Loučení s vezdejšími světem, paření na návratu skřítků a Vyzývání čtrnácti svatých pomocníků*. Druhý díl: *Prolog, Kamenická Stráň na konci léta, Sen o Jitce, Extáze nad slávou Bohosudova, Samota v očekávání konce, Blouznění o návratu skřítků a Vidina posledního výletu na Komáři Vížku*.

⁴⁸ Miloš Bok, *Apokalypsa v Kamenické stráni* [rukopisná partitura].

⁴⁹ Cyril Kozák, „O hudbě a modernismu 20. století a souvisejících duchovních konsekvencích,“ in *Revue Pandora* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/omodernismu.htm>. [cit. 24. 7. 2018].

⁵⁰ Jiří Pavlica, „Jak potkávat svět – s Milošem Bokem,“ in *Televize NOE* [online]. Dostupné na <http://www.tvnoe.cz/video/6257>. [cit. 14. 10. 2016].

⁵¹ „Apokalypsa v Kamenické stráni m–1. díl,“ in *oficiální webové stránky Miloše Boka* [online]. Dostupné na <http://www.milosbok.com/popis/1212.htm>. [cit. 12. 2. 2017].

terizoval slovy: „Trivialita, bezbřehá patetičnost, okázalost a frázovitost [...]“.⁵² Jiný pohled přinesl Petr Šeřl, který dílo označil za „strhující s velmi krásnými lyrickými místy a meditační silou“.⁵³

Obr. 4: Notová ukázka rukopisné partitury: *Apokalypsa v Kamenické stráni*

Shrnutí skladatelova kompozičního jazyka

Miloš Bok je výrazný melodik. Melodická složka jeho kompozičnímu stylu dominuje. Melodie jsou výrazné, široce klenuté, snadno zapamatovatelné a často se navrací. V tematicko-motivické práci je autor inspirován způsobem práce s wagnerovskými příznačnými motivy a lisztovskými „motty“. Některé motivy mají pro autora mimořádný význam. Působí jako symbol či jsou nositelem poselství, takže prochází několika skladbami zároveň. Kinetická složka je ve většině případů podřízena melodii a vychází ze slova, přesto v oratorní tvorbě dosahuje velmi komplikovaného charakteru; není zde neobvyklá polyrytmie a častá změna metra. Složka harmonická setrvává na pozdně-romantických základech a navazuje zejména na Wagnera. V Bokových partiturách se objevují alterace

⁵² Luboš Stehlík, „Severočeská apokalypsa aneb Brána k věčné blaženosti,“ in *Harmonie online* [online]. Dostupné na <https://www.casopisharmonie.cz/kritiky/severoceska-apokalypsa-aneb-brana-k-vecne-blazenosti.html>. [cit. 17. 2. 2017].

⁵³ Petr Šeřl, „Mezi dvě stě dvaceti čtyřmi lety,“ in *Hudební rozhledy online* [online]. Dostupné na <https://www.hudebnirozhledy.cz/2016/04/26/mezi-dve-ste-dvaceti-ctyrimi-lety/>. [cit. 17. 2. 2017].

a akordy terciové chromatické příbuznosti, které způsobují harmonické napětí. Faktura je smíšená, homofonní pasáže střídá polyfonní sazba, autor uplatňuje postupy typické pro renesanční vokální polyfonii a barokní kontrapunkt. Co se týče instrumentace, příznačné je velkoorchestrální symfonické obsazení, silné zastoupení zejména žestové sekce a použití varhan. Konstantou Bokových skladeb bývá v případě vokální složky smíšený sbor, doplněný sborem dětským a sóly. Výslednému expresivnímu výrazu je podřízena tektonika skladeb a velmi kontrastní dynamika. Přestože lze u autora vysledovat i jisté avantgardní principy, např. použití aleatoriky a neobvyklých zvukových kombinací, tyto postupy slouží k umocnění celkové expresivity skladeb a nelze v nich spatřovat popření pozdně-romantického stylu autora.

Závěrem

Na příkladu skladatelského díla Miloše Boka se ukázalo, že i silný tradicionalismus se setkává se zájmem uměleckých institucí, publika i širší odborné veřejnosti, byť je štěpí na dva názorově antagonistické tábory. Tradiční hudební řeč a návraty do minulosti mají v souvislosti s žánrem duchovní hudby své opodstatnění, neboť zrcadlí diverzitu dnešního světa a jeho postmoderní orientaci.

Miloš Bok – A Representative of Contemporary Czech Sacred Music

Abstract

Church music – music with religious content – entered its new development period in the Czech lands after year 1989. One of its representatives is Miloš Bok (born in 1968). The compositional speech of Miloš Bok is based on late Romantic foundations. His work is particularly inspired by his strong belief in God, Great Composers of the past and his relationship with nature. His most important works include three Masses, the Credo and the trilogy of Oratorios. The oratorio *Apokalypsa v Kamenické stráni* (Apocalypse on the Slopes of Kamenice) has become the most performed work of 2017.

Miloš Bok – představitel současné české duchovní hudby

Abstrakt

Duchovní hudba – hudba s náboženským obsahem – vstoupila v českých zemích po roce 1989 do své nové vývojové epochy. Jedním z jejích reprezentantů je Miloš Bok (nar. 1968). Jeho kompoziční řeč vychází z pozdně romantických základů. Ve své tvorbě je inspirován především silnou vírou v Boha, velkými skladatelskými

osobnostmi minulosti a vztahem k přírodě. K jeho nejvýznamnějším dílům patří tři mše, Credo a oratorní trilogie. Skladba *Apokalypsa v Kamenické stráni* se stala nejprovozovanějším dílem roku 2017.

Keywords

Miloš Bok; sacred music; Czech music; late Romanticism

Klíčová slova

Miloš Bok; duchovní hudba; česká hudba; pozdní romantismus

Kateřina Janířková
Univerzita Palackého
Univerzitní 3
771 80 Olomouc, Česká republika
kaca.janickova@seznam.cz